

I samhällsnyttans tjänst - utbildning i musikterapi

Ann-Sofie Paulander

Ann-Sofie Paulander, lektor i musikterapi, Kungl. Musikhögskolan, Stockholm.

E-post: ann-sofie.paulander@kmh.se

I Sverige bedrivs utbildning i musikpedagogik med inriktning musikterapi på Kungl. Musikhögskolan i Stockholm (KMH). På KMH ges ett kandidatprogram i ämnet och ett masterprogram är under revidering. I KMH:s vision och mission ingår att bidra till samhällsnyttan medelst utbildning i musikterapi som kan förse vård, omsorg och elevhälsa samt det medicinska området med musikterapeutisk expertis. Musikterapi är en konstnärlig terapiform som genom gedigen forskning erhållit evidens inom en rad områden inom vård och medicin. Terapiformen baseras på kunskapsmässiga möten mellan konst och vetenskap. En utbildning i musikterapi på KMH bygger därför på både musikalisk profession och akademisk kunskapsbildning genom att den sätter konstnärskap, kunskapsutveckling och forskning i fokus.

Education in music pedagogy with a specialization in music therapy at bachelor's level is conducted in Sweden at the Royal College of Music in Stockholm (KMH) and a master's program in the subject is under revision. KMH's vision and mission includes contributing to the benefit of society through education in music therapy that can provide health care and medicine with music therapy expertise. Music therapy is an artistic form of therapy that has obtained scientific evidence in several areas. An education in music therapy at KMH is based on encounters between art and science where musical profession as well as academic knowledge and research are emphasized.

Inledning

Kungl. Musikhögskolan (KMH) har som vision att utveckla framtidens musikliv genom att sätta förhållandet mellan musik och människa i fokus på ett socialt, klimatmässigt och ekonomiskt hållbart sätt¹. Att bidra till samhällsnyttan medelst en utbildning i musikerapi som kan förse vård, omsorg och elevhälsa samt det medicinska området med musikterapeutisk expertis ingår därför i KMH:s vision och mission.

Agenda 2030 handlar om att främja psykisk hälsa och välbefinnande samt att verka för att alla inkluderas i det sociala, ekonomiska och politiska livet². *Strategi för hälsa*, lyfter i sin tur fram betydelsen av sektorsövergripande insatser på alla nivåer för att göra hälsa till en prioriterad fråga för sektorer även utanför hälsosektorn³. Ökad kunskap behövs för att möta de frågor och krav som globalisering, kulturell mångfald, ekonomiska kriser och omstrukturering av hälso- och sjukvård står inför, med individen i ett ekologiskt kontinuum. Behovet av att kostnadseffektivt se till alla människors hälsa och välbefinnande på individnivå såväl som samhällelig nivå ökar därmed även inom musikområdet. Musikens roll i frågor som rör social rättvisa, främjande av varje individs potential utifrån ett ömsesidigt omsorgsperspektiv, rör musikerapi och är av stor vikt för KMH.

Möte mellan konst och vetenskap

Musikerapi är en konstnärlig terapiform som genom gedigen forskning erhållit evidens inom en rad områden inom vård, omsorg och elevhälsa samt medicin. Terapiformen baseras på kunskapsmässiga möten mellan konst och vetenskap. En utbildning i musikerapi på KMH bygger därför på både musikalisk profession och akademisk kunskapsbildning genom att den sätter konstnärskap, kunskapsutveckling och forskning i fokus. I och med Sveriges deltagande i Bologna-processen⁴ och det musikterapeutiska kunskapsområdets framväxt sker en ständig utveckling av de musikterapeutiska utbildningsprogrammen på KMH.

Idag erbjuder KMH kandidatutbildning i musikpedagogik med inriktning musikerapi samt fristående kurser i 1) Musik, hälsa och välbefinnande samt, 2) Musik och medicin. Vidare erbjuder KMH handledarutbildning i musikerapi på avancerad nivå samtidigt som ett masterprogram i musikpedagogik med inriktning musikerapi revideras. Lärandemålen förhåller sig till de nationella examensmålen, och utbildningsprogrammen följer KMH:s beskrivna kvalitets-

1. <https://www.kmh.se>

2. https://thehungerproject.se/agenda-2030/?gclid=Cj0KCQjwnPZBhDiARIsAH3FSRe_Kqj9yF9DeJ-NofIwEEvUqY4YeQn0vI_Mjql.gX_GO_Q9QsaqUUGeAaAiZYEALw_wcB

3. <https://skr.se/skr/halsasjukvard/utvecklingavverksamhet/strategiforhalsa.9515.html>

4. Bologna-processen öppnar upp möjligheter för studenter att studera i annat land inom Bologna-gemenskapen. Se: <https://www.uhr.se/internationella-mojligheter/Bologna-processen/>

säkringsmodell som är målstyrd och systematiserad⁵.

Programmen i musikpedagogik med inriktning musikterapi baseras på en samverkan mellan ämneslärarutbildningen i musik och musikerutbildningen. Kandidatprogrammet läses tre år på heltid/helfart och innehåller 47,5 hp i ämnet musikpedagogik, 22,5 hp i musik och 110 hp i ämnet musikterapi. Programmet uppvisar en progression på så sätt att första året erbjuder grundläggande musikaliska och musikteoretiska kunskaper medan andra året fokuserar på specifika musikterapeutiska kunskaper som under det tredje och sista året förfinas.

En musikterapeut behöver en bred och väl förankrad teoretisk och praktisk musikalisk kunskap för att kunna utöva yrket. I sitt arbete möter en musikterapeut olika personer på varierande sätt utifrån de kulturella och sociala faktorer varje individ eller grupp befinner sig i⁶. Mötet kan röra sig om att sjunga och spela barnsånger samt låtar och klassiska stycken likväl som att improvisera, skriva sångtexter och komponera låtar. Under utbildningens gång befinner sig studenterna i en process av musikaliskt lärande, och i förståelsen för denna process ingår också kunskap om lärande och pedagogik. Förståelsen och kunskapen om musikaliska lärande-/pedagogiska processer är av vikt när en musikterapeut i sitt yrke möter personer med varierade musikaliska förkunskaper, det vill säga både de som kan, och de som inte kan, spela och/eller sjunga. Syftet med musikterapi kan också vara att lära sig spela ett instrument eller att lära sig att sjunga för att på så sätt, uppleva mening och/eller uppnå förbättrad hälsa och/eller ökat välbefinnande.

Forskning idag beskriver mänsklig samvaro som något varandes av musikalisk art; vi samspelar, kommunicerar och interagerar på musikaliska sätt redan från födseln⁷. Dessa musikaliska kommunikationssätt utvecklas och förfinas efterhand till att även omfatta konstnärliga former. Ett dialogiskt ”möte” eftersträvas därför i musikterapi där deltagarnas samspel, kommunikation och interaktion förstås samt tolkas intra- och interpersonellt med hjälp av musikaliska parametrar. Kunskap om människans musikaliska samvaro och hur denna utvecklas och förfinas utgör därför grund för det musikterapeutiska yrket och går som en röd tråd genom de musikterapeutiska programmen och kurserna på KMH.

Grundläggande filosofiska kunskaper presenteras under det första året i kursen ”Introduktion till akademiska studier”. Denna kurs förbereder studenterna för mötet med vetenskapliga och konstnärliga förhållningssätt. Under utbildningens gång, ges studenterna möjlighet att förvärva och utveckla sina kunskaper inom vetenskap och konst genom att fortlöpande musicera och skapa musik samt att skriva texter. Dessa förhållningssätt fördjupas allt eftersom i program-

5. <https://www.kmh.se/backstage/ledning--organisation/planering-uppfoljning-och-kvalitetssakring/kvalitetssakring.html>

6. Edwards, J. (Ed.) (2016). *The Oxford Handbook of Music Therapy*. Oxford: Oxford University Press.

7. Malloch, S., & Trevarthen, C. (Eds.) (2009). *Communicative Musicality Exploring the basis of human companionship*. Oxford: Oxford University Press.

mets kurser för att slutligen ge studenterna möjlighet att pröva sina kunskaper i ett självständigt arbete där konstnärliga aspekter av det musikterapeutiska arbetet utforskas på vetenskapligt sätt.

Eftersom studenternas undervisning baseras på komplexa och överlappande kunskapsområden ges de genom sina studier på KMH möjlighet att komma i kontakt med, samt utveckla och överbygga, konstnärliga och vetenskapliga angreppssätt, metoder och teorier. I verksamhetsförlagd utbildning med tillhörande handledning samt självständigt arbete, ges studenterna träning i vetenskapligt förhållningssätt såsom kritiskt tänkande, förmåga att arbeta självständigt och att kunna identifiera och lösa problem. Magister/Masterprogrammet erbjuder i sin tur fördjupade kunskaper i vetenskapsteori och metod samt självständigt arbete på avancerad nivå medan en handledarutbildning i musikterapi ger utbildade musikterapeuter kompetens att handleda i musikterapi och närliggande områden.

Eftersom ämnet musikterapi uppvisar en tvärvetenskaplig karaktär på vilken innehållet i utbildningarna vilar, är också forskningsanknytning av vikt. Ämnets tvärvetenskapliga karaktär erbjuder studenterna progressiv perspektivväxling, problematisering och ifrågasättande av teorier och forskningsresultat.

Lärarna och handledarna utgörs av utbildade musiker eller musiklärare som i de flesta fall disputerat i musikterapi inom en rad discipliner: musikpedagogik, musikterapi, folkhälsovetenskap, musikvetenskap, medicin med flera. Dessa lärare ger studenterna kontinuerlig uppdatering om aktuell forskning inom ämnet. Den vetenskapliga kompetensen stärks ytterligare av ett antal professorer inom musik och hälsa samt medicin. Då musikterapi som ämne och profession uppvisar en tvärvetenskaplig karaktär bidrar dessa forskare till goda gränsöverskridande konstnärliga och forsknings- och utbildningssamarbeten.

Musikalisk miljö

KMH har som ambition att vara ett centrum för interdisciplinär forskning genom ämnena musik och musikpedagogik. Detta medför att den akademiska miljön i musikterapi på KMH bedrivs i växelverkan mellan forskning och utbildning där konstnärligt och vetenskapligt forskningsbaserad undervisning står i fokus. Denna växelverkan och fokus ger studenterna möjlighet att komma i kontakt med både vetenskaplig och konstnärlig forskning som stimulerar deras kunskapsutveckling. Då konstnärligt skapande och konstnärlig kunskapsbildning i form av till exempel interpretation, improvisation, musikalisk kommunikation och ”sing- and songwriting”, utgör grund för det musikterapeutiska hantverket, ger den konstnärliga forskning som bedrivs på KMH i samverkan med andra institutioner, studenterna konstnärligt fördjupad kunskap⁸.

8. <https://www.kmh.se/forskning/forskningsprojekt>

Salen Pro Suecia på KMH är ämnad åt undervisning i musikterapi. Sal, golv, instrumentarium och teknik är väl anpassade till ämnet; pianon, trumset, kontrabas, gitarrer, marimba, amadindor, congas, golvtrummor, sånganläggning, bas- och gitarrförstärkare. Utöver detta finns en mängd rytminstrument, färger, målarpapper, kriter, ljudanläggning, projektor samt dynor. Medan piano, kontrabas, gitarr och dylika instrument kräver vissa förkunskaper, föreligger inte något sådant när det gäller mindre och enklare rytminstrument. Denna variation är av vikt eftersom den ger studenterna möjlighet att utveckla förståelse för instrumentens varierade möjligheter i olika samspelssituationer, likväl som att den ger dem erfarenhet av upplevelsen av att spela på ett för dem ”nytt” eller ”okänt” instrument. Dynor används för att uppleva musik i avslappnat tillstånd i syfte att förstå på vilka sätt musik påverkar oss människor på olika sätt. Bild och rörelse används som ett komplement för att erbjuda alternativa sätt att förstå musikaliska processer.

Vem kan söka?

KMH:s program och kurser i musikterapi vänder sig till studenter som uppvisar musikintresse och som är intresserade av att använda musik inom vård, omsorg, elevhälsa, medicin likväl som samhällsinriktade former av musikterapi samt uppvisar grundläggande kunskaper i musik.

Förkunskapskrav för kandidatutbildningen är grundläggande behörighet för högskolestudier. Urval görs genom antagningsprov där den sökande visar teknisk kompetens och konstnärlig gestaltning på valt instrument/sång och biinstrument samt kompetens att samspela i improvisation. För antagning till magister/master krävs en kandidatexamen om minst 90 hp och för handledarutbildningen krävs magisterutbildning i musikterapi (60hp) eller likvärdig utbildning, minst två års yrkesverksamhet om minst 20 procent som musikterapeut alternativt musiklektare med musikterapeutisk kompetens samt genomgången egenterapi om minst 50 timmar. För de fristående kurserna gäller grundläggande behörighet för högskolestudier.

Musikterapi - en framtida hälsofrämjande resurs

Idag finns ett ökande intresse för kunskap om förhållandena mellan musik, människa, hälsa, terapi, kultur och samhälle, och efterfrågan på kurser i musikterapi, musik och hälsa samt musik och medicin på KMH är hög. Dagens efterfrågan på musikterapi hänger troligtvis ihop med den specialiserade musikaliska kunskap som musikterapeuter besitter och som bidrar till individers ökade samhälleliga engagemang genom att erbjuda dem möjligheter till skapande av kontakter, relationer och nätverk. De sistnämnda främjar i sin tur respekt,

ömsesidighet och omsorg varvid isolering och exkludering minskar samtidigt som hälsa, välbefinnande och livskvalitet ökar⁹. Efterfrågan på musikterapeuter noteras idag inom en rad områden inom kommuner och landsting: inom medicin, vård, omsorg och elevhälsa. Enligt Förbundet för Musikterapi i Sverige (FMS) och Sveriges Akademiska Musikterapeuter (SAM) är denna efterfrågan särskilt märkbar inom barnsjukvård och barnpsykiatri samt som stöd vid social och etnisk integration. Musikterapeutisk kunskap betraktas också idag som en hälsofrämjande och utvecklande resurs i pedagogiskt arbete och inom elevhälsa. Utöver detta efterfrågas musikterapeuter som handledare till exempel för personal i skolan i syfte att stödja lärare och säkerställa kvalitén på deras arbete.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har tillsammans med Socialstyrelsen tagit fram ett kunskapsunderlag för musikterapeutiska insatser vid en rad sjukdomstillstånd och funktionsnedsättningar. Förhoppningen är att den nu snabbt framväxande forskningen kommer att bidra till mer kunskap om hur musikterapi kan vara av godo vid fler diagnoser. Idag har Sverige ett flertal disputerade i ämnet vilket kommer att bidra till forskningen och därmed till utvecklingen av utbildningarna i musikterapi vid KMH. KMH:s samverkan med de svenska föreningarna FMS och SAM som rör musikterapiutbildningens kvalitet, innehåll och form samt samverkan med andra lärosäten och institutioner inom Sverige och Europa, bidrar till att vi i Sverige i framtiden kan utveckla musikterapi som en hälsofrämjande resurs i samhällsnyttans tjänst.

Referenser

- Edwards, J. (Ed). (2016). *The Oxford Handbook of Music Therapy*: Oxford: Oxford University Press.
- Malloch, S., & Trevarthen, C. (Eds). (2009). *Communicative Musicality Exploring the basis of human companionship*. Oxford: Oxford University Press.
- <https://www.kmh.se>
- <https://www.kmh.se/forskning/forskningsprojekt>
- https://www.kmh.se/utbildningar/alla-utbildningar.html#query/*
- <https://www.kmh.se/backstage/ledning--organisation/planering-uppfoljning-och-kvalitetssakring/kvalitetssakring.html>
- <https://www.uhr.se/internationella-mojligheter/Bolognaprocessen/>
- https://thehungerproject.se/agenda-2030/?gclid=Cj0KCQjwnPZBhDiARIsAH3FSRe_Kqj9yF9DeJNof1wEEvUqY4YeQn0vI_MjqLgX_GO_Q9QsaqUUGeAaAiZYEALw_wcB
- <https://skr.se/skr/halsasjukvard/utvecklingavverksamhet/strategiforhalsa.9515.html>

9. Personer med funktionsnedsättningar omfattas exempelvis av FN:s konvention om mänskliga rättigheter och rör frågor som känsla av samhörighet, individuellt självbestämmande och friheten av göra egna val. En person med någon form av fysisk eller psykisk nedsättning har således rätt att erhålla musikterapi i syfte att öka sociala färdigheter, social acceptans, själv-acceptans, självförtroende, lärförmågor samt kompensation för fysiska och psykiska nedsättningar.